

การบริหารการวิจัยเชิงพุทธของสถาบันอุดมศึกษา
เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

Research Management based on Buddhist Discipline :
A New Paradigm of University Community Engagement

พัชริน ดำรงกิตติกุล^๑

Pacharin Dumronggittigule

บุบผา อนันต์สุชาติกุล^๒

Buppa Anansuchatgule

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษา มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ ๑) ศึกษาสถานการณ์การบริหารการวิจัยของ สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ๒) สร้างความหมายใหม่และคุณค่าของการวิจัย ๓) เสนอกระบวนการบริหารการวิจัยเชิงพุทธเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในสถาบันอุดมศึกษา โดยใช้ Collaborative Action Research กับสถาบันอุดมศึกษา ๒๐ แห่ง ช่วงปี ๒๕๕๖-๒๕๕๘ และใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) เพื่อค้นหา คุณค่าความหมายใหม่ของการวิจัย และเสนอระบบการบริหารการวิจัยเชิงพุทธของมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสำคัญในการบริหารการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนา ชุมชนท้องถิ่น มี ๓ ด้าน คือ ๑) ผู้บริหารการวิจัย (Research Leader) กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์การวิจัย ๒) ผู้จัดการการวิจัย (Research Manager) จัดสภาพแวดล้อม ที่ปรึกษาเอื้อ การเรียนรู้ให้นักวิจัย (ปรโตโฆสะ) และสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น ๓) นักวิจัยที่มีประสบการณ์ (Researcher) เป็นกำลังสำคัญในการสร้างคุณค่าการวิจัย ด้วย กระบวนการบริหารจัดการวิจัยเชิงพุทธ โดยการเรียนรู้ (สุ) จากผู้ปฏิบัติอย่างเอา “ใจ” ใส่ ด้วย หลักสัทธิธรรม ๓ มีการถอดบทเรียน (จิ) และเสนอผลการวิจัย (ปุ) และนำไปเขียนบทความ (ลิ) สร้างสติปัญญาจากการวิเคราะห์ด้วยหลักอริยสัจสี่ (โยนิโสมนสิการ) โดยอาจารย์และนักศึกษา ร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่น โดยบูรณาการการเรียนรู้ (สอน) สร้างความรู้ (วิจัย) และการใช้ ความรู้ (บริการชุมชน) ด้วยจิตกรุณา เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจนเห็นผลด้วยตนเอง (สันทิฏฐิโก) ทำให้ความรู้สถิตอยู่ในตัวของผู้วิจัย ดังนั้นการบริหารการวิจัยเชิงพุทธเพื่อการพัฒนา

^๑ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชุมชนท้องถิ่นในระบบอุดมศึกษา จึงเป็น ๑) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ๒) สร้างคน ๓) สร้างความรู้ ๔) สร้างสังคม ในกาละ เทศะ เดียวกัน

คำสำคัญ: การบริหารการวิจัยเชิงพุทธ, มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม, การสร้างความรู้ด้วยตนเอง

Abstract

This article is a part of Doctor of Philosophy Dissertation in the field of Buddhist Educational Administration. The research study is aimed at 1) understanding present situation of concerned university research management in community development; 2) valuing their newly research outcome based on Buddhism oriented paradigm, and 3) creating Buddhism-oriented research management for university community engagement. Conducting collaborative action research with 20 universities during 2013-2015, was done and it also implemented Phenomenological Research to search for new paradigms of such research paradigm. Research results were found that components of university engagement research management could be of 3 groups of academics : 1) Research Leader/Executive to specify policy, strategy, and supportive research environment (Paratoghosa); 2) Research Manager performing role of driving research mechanism and university collaboration with community; 3) Researchers who are qualified to effectively implement internal creation of research outcome values by Buddhism-oriented research management is identified as “listening” being conformed to exchange of learning ideas in group discussion, “understanding” being conformed deep impression of participants who conducted the lessons learned, “inquiring” to learn new thing, and “documentation” being conformed to knowledge transfer. The way of such practices would be embedding the insight or tacit self-learning knowledge by seeing and understanding from practices. In ultimate and holistic approach, it involved people at works i.e. instructors, students, and local people would self-evidence (Sanditthiko) and enhance merit of internal understanding of the Four Noble Truths, by integrating community engagement research with teaching and learning process for community development continuously (Servicing Learning). This value creation in a new research approach would be 1) the integrating

process of learning, 2) knowledge creation and application in actual practices minding good spirit of kindness with self-evidence (Sanditthiko) and seamlessly 3) achieving the internal human resource development as well as 4) external social development.

Keywords: Buddhism-oriented research management, Service Learning, Self-evidence (Sanditthiko)

๑. บทนำ

สถานการณ์สังคมปัจจุบันทั่วโลกเผชิญกับปัญหาซับซ้อนหลายด้าน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่ท้าทาย สถาบันอุดมศึกษาให้จัดการเรียนการสอน การวิจัย และการทำงานร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงปรับบทบาทการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ดังที่องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้จัดให้มีกิจกรรมศึกษา วิเคราะห์ และทบทวนบทบาทของอุดมศึกษา ในการพัฒนาระดับพื้นที่ ทั้งในระดับภูมิภาค และเมือง (Review of Higher Education in Regional and City Development)^๓ มาตั้งแต่ปี ค.ศ.๒๐๐๔ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนบทบาทอุดมศึกษาในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของ

ภูมิภาคหรือเมืองที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ให้มากขึ้น

เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผู้เชี่ยวชาญทุกศาสตร์ สังคมจึงคาดหวังบทบาทอุดมศึกษา ไม่เพียงแต่ผลิตบัณฑิต ผลงานวิจัย และบริการวิชาการเท่านั้น แต่ยังมี ความ รั บ ผิด ข อบ ต่ อ ส ัง ค ม ด ้วย สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องสร้างกลไกพัฒนาฟื้นฟูเศรษฐกิจ สร้างสันติภาพ โดยมุ่งหวังให้อุดมศึกษามีบทบาทพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ด้วยการวิจัยและสร้างนวัตกรรม ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้รายงานการประชุมระดับโลทางด้านอุดมศึกษา (WCHE 2009)^๔ เมื่อวันที่ ๕ - ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ณ ยูเนสโก สำนักงานใหญ่ กรุงปารีส

Goolam Mohamedbhai อดีตประธาน The International Association of Universities (IAU) เห็นว่ามหาวิทยาลัย

^๓ OECD, **Higher Education in Cities and Regions**. Programme on Institutional Management in Higher Education 2010 Retrieved June 15, 2014. from <https://www.oecd.org/edu/imhe/42440961.pdf>

^๔ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, **รายงานการประชุมระดับโลทางด้านอุดมศึกษา (WCHE2009)**. ในฐานข้อมูลสื่ออิเล็กทรอนิกส์ http://www.mua.go.th/data_pr/data_sumate_52/Retreat_4.pdf. ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

ควรจัดหลักสูตรการเรียนการสอนและการวิจัยเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าสร้างผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน จึงเชิญชวนมหาวิทยาลัยทั่วโลกให้มีบทบาทด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๓ ดังที่ประกาศใน “The Kyoto Declaration on Sustainable Development”^๕ จึงเสนอให้บูรณาการงานพัฒนาอย่างยั่งยืนในระบบการเรียนการสอน และมีพันธกิจสัมพันธ์กับสังคม

เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๐ Professor Ernest L. Boyer ประธาน Carnegie foundation advance of education ประเทศสหรัฐอเมริกา เห็นว่ามหาวิทยาลัยเน้นงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์มากเกินไป จนละเลยภารกิจอื่นที่สำคัญ จึงได้เขียนหนังสือ “Scholarship Reconsidered PRIORITIES OF THE PROFESSORATE”^๖ มี ๔ ด้านดังนี้

๑) งานวิชาการเพื่อการค้นพบสิ่งใหม่ (The Scholarship of Discovery) เป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงต้นกำเนิด หรือพิสูจน์ทฤษฎี หลักการ หรือสร้างความเข้าใจใหม่ต่อ

สิ่งที่มีอยู่เดิม เป็นการขยายพรมแดนของความรู้ที่เป็นสากลกระจายไปทั่วโลก

๒) งานวิชาการเพื่อการประยุกต์ (The Scholarship of Application) เป็นการผสมผสานความเชี่ยวชาญ (Sharing of expertise) ระหว่างนักวิชาการกับผู้ที่นำวิชาการไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดผลภายใต้เงื่อนไขและบริบทของการใช้งานจริง ก็เป็นวิชาการประเภทหนึ่งที่มีความเท่าเทียมกับวิชาการอีก ๓ ด้าน ไม่ใช่งานบริการวิชาการ และการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียว แต่เป็นการทำงานร่วมกัน (Collaboration) ระหว่างนักวิชาการกับผู้ใช้วิชาการ โดยต่างฝ่ายต่างเสริมความรู้ให้กันและกัน

๓) งานวิชาการเพื่อการเรียนการสอน (The Scholarship of Teaching) เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ ทำให้นักศึกษาเข้าใจเรื่องที่เรียนรู้ และเกิดความตื่นตัวที่จะเรียนรู้เพิ่มเติม และสร้างความสามารถในการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ด้วย

๔) งานวิชาการเพื่อการบูรณาการ (The Scholarship of Integration) เป็นวิชาการที่เกิดจากหลายๆสาขามาทำงานร่วมกัน แล้วเห็นมุมมองใหม่ที่กว้างขึ้น เกิดความเข้าใจใหม่ต่อสถานการณ์ เข้าใจธรรมชาติของการทำงานร่วมกันกับหลากหลายสาขาวิชา ในการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการร่วมกัน

ส ำ ห ร ื บ ป ร ะ เ ท ศ ไ ท ย คณะกรรมการข้าราชการและพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (กกอ.) ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จึงได้ออกหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้ง

^๕ Mohamedbhai, Goolam. **What role for higher education in sustainable development?** The University World News. No:349. 2015. Retrieved July 5, 2015. from <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20150108194231213>.

^๖ Boyer, L. Ernest. **Scholarship Reconsidered PRIORITIES OF THE PROFESSORATE.** The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching. 1990.

บุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๙) เมื่อเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖^๗

อย่างไรก็ตามหลังจากรัฐบาลได้ออกหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาแล้ว ยังไม่มีนักวิชาการท่านใดเสนอผลงานวิชาการรับใช้สังคมมาเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการนี้ อาจเป็นเพราะขาดตัวอย่างที่ดี ขาดผู้ประเมินผลงานวิจัยที่มีความเข้าใจในเรื่องงานวิชาการรับใช้สังคม ซึ่งแตกต่างจากงานวิชาการเพื่อตีพิมพ์ทั่วไป รวมทั้งขาดนโยบายแผนยุทธศาสตร์สนับสนุนจากมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดประสบการณ์การบริหารการวิจัย และขาดตัวอย่างผลงานวิชาการเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่นที่ดี

งานวิจัยนี้จึงศึกษาสถานการณ์การบริหารการวิจัยของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นว่าจะเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้อย่างไร และค้นหาคุณค่าเชิงพุทธและความหมายของระบบการบริหารจัดการวิจัยแบบใหม่ที่บูรณาการทุกภารกิจของมหาวิทยาลัยเข้าด้วยกัน ภายใต้ทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์การบริหารการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๒ เพื่อสร้างความหมายใหม่และคุณค่าของการวิจัยเชิงพุทธเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของสถาบันอุดมศึกษา

๓ เพื่อเสนอแนะกระบวนการบริหารการวิจัยเชิงพุทธเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของสถาบันอุดมศึกษา

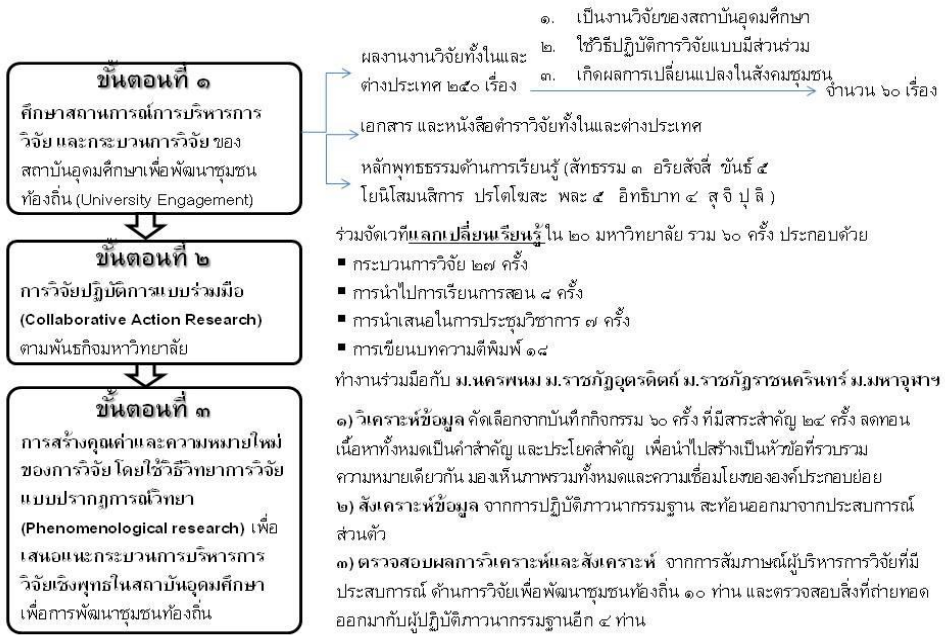
๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบร่วมมือ (Collaborative Action Research) นำไปสู่การขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่การเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษา โดยทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัย ๒๐ แห่ง แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทำงานร่วมกับระบบกลไกของมหาวิทยาลัย ๔ แห่ง กับกลุ่มที่ร่วมกันจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราว ๑๖ แห่ง และใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) โดยรวบรวมประสบการณ์เฉพาะด้านการบริหารจัดการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของกลุ่มผู้บริหารการวิจัย ๒๕ คน และค้นหาลักษณะร่วมเพื่อนำมาอธิบายให้ความหมายใหม่ของการวิจัย ดังสรุปขั้นตอนการวิจัย วิธีการและเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

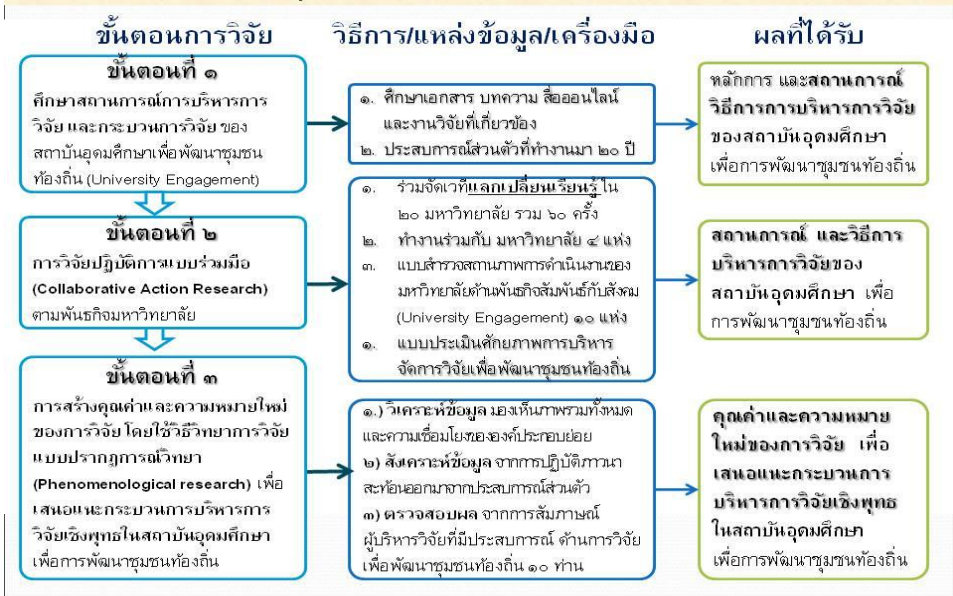
^๗สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. ระบบสารสนเทศตำแหน่งวิชาการ. <http://aps.mua.go.th>. [๒ เมษายน ๒๕๕๗].

สรุปขั้นตอนการวิจัย ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล

สรุปวิธีการ และเครื่องมือการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

จากการทำวิจัยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ๒๐ แห่ง สรุปในภาพที่ ๑ ดังนี้

๑. องค์ประกอบสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาในการสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มี ๓ ปัจจัย คือ

๑) ผู้นำการวิจัย (Research Leader) กำหนดนโยบายและวางแผนยุทธศาสตร์การวิจัย สนับสนุนงบประมาณทรัพยากรการวิจัย และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยการวิจัย

๒) ผู้ขับเคลื่อนระบบกลไกบริหารจัดการทรัพยากรการวิจัย เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนางานวิจัยให้ก้าวหน้า โดยการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการวิจัย ด้วยการสร้างความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง (Partnership and Collaboration)

๓) นักวิจัยที่มีประสบการณ์ หากมีจำนวนมาก สามารถเป็นผู้นำขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการกับการเรียนการสอนและบริการวิชาการ

๒ กระบวนการสร้างความหมายใหม่และคุณค่าของการวิจัยเชิงพุทธ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในสถาบันอุดมศึกษา พบดังนี้

๑) การสร้างคน เพื่อสร้างสังคม ด้วยการได้ไปพบเห็นสภาพปัญหาจริง เมื่อเห็นทุกข์ทำให้เกิดความพยายามแก้ปัญหาด้วยอริยสัจสี่ (สร้างสติปัญญา) จึงเกิด “จิตกรุณา” เป็นกระบวนการสร้างนักวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๒) การสร้างความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เกิดจากความรู้ภายในท้องถิ่น ร่วมกับความรู้จากภายนอก ซึ่งมีคุณค่าเท่าเทียมกัน เป็นการสร้างความรู้ร่วมกันระหว่างนักวิชาการกับผู้ใช้ความรู้ (Co-creation of knowledge) จึงเป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้จริง และเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

๓) การเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการสร้างความรู้ที่ใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมาจากแสวงหาข้อเท็จจริง (สุตะ) ผ่านการเรียนรู้ในจิตของมนุษย์ (จินตะ) การปฏิบัติจริง (ภาวนา) เป็นกระบวนการเดียวกันในเวลาและสถานที่ บริบท สภาพแวดล้อมเดียวกัน กระบวนการวิจัยจึงเป็นการสร้างคนให้มีสติปัญญา ด้วยการสร้างความรู้ที่แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง เป็นความรู้จากผู้ใช้ปฏิบัติจนเห็นผลได้ด้วยตนเอง (สันติภูริโก) ด้วยจิตกรุณาของผู้ทำวิจัย

๔) กระบวนการสร้างความรู้ การเรียนรู้ และการใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นกระบวนการเดียวกันในมนุษย์ที่เกิดขึ้นในกาละ เทศะเดียวกัน นั่นคือการบูรณาการการวิจัย (การสร้างความรู้) การเรียนการสอน (การเรียนรู้) และการใช้ความรู้ (การบริการชุมชน) ในสถาบันอุดมศึกษา

๓ ข้อเสนอการบริหารจัดการวิจัยเชิงพุทธของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๑) การจัดการระบบนิเวศการวิจัย (ปรโตโฆสะ) โดย

(๑) ผู้บริหารการวิจัย มีนโยบายยุทธศาสตร์ และสนับสนุนทรัพยากรการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

(๒) ผู้ขับเคลื่อนกลไกการวิจัย ด้วยการสร้างความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง

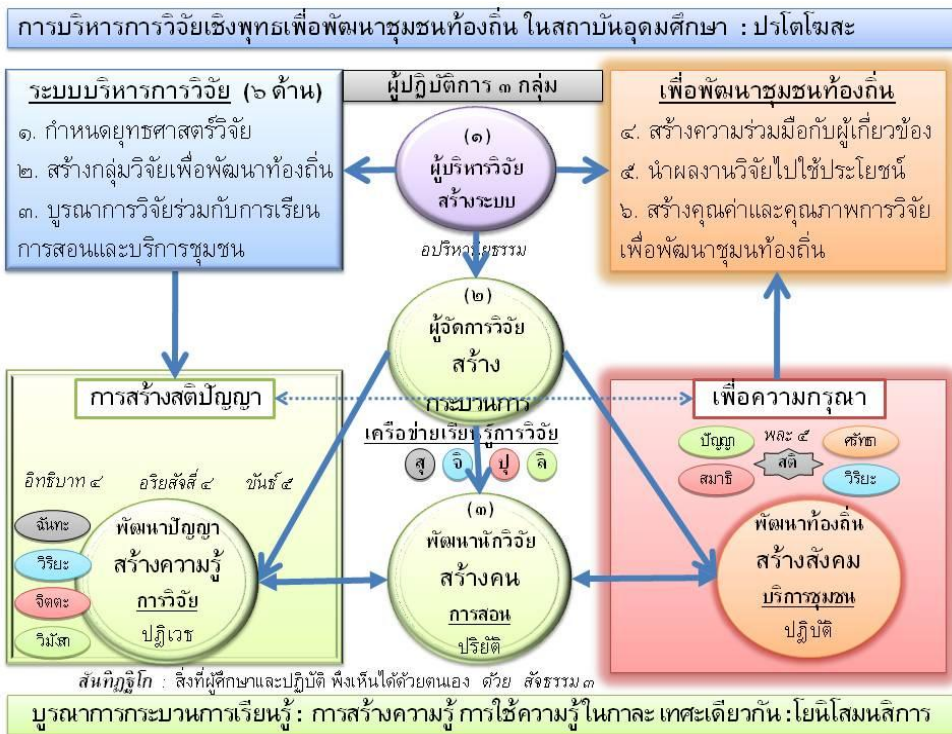
(๓) การบริหารจัดการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยการสร้างนักวิจัย ร่วมกับการเรียน การสอน (Service Learning)

๒) การจัดการเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (โยนิโสมนสิการ)

(๑) จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้หลัก สุ จิ ปุ ลิ ตั้งแต่การทบทวนเอกสาร (สุ) การตั้งโจทย์วิจัย การทำวิจัย (จิ) การนำเสนอผลงานวิจัย (ปุ) และการเขียนบทความ (ลิ)

(๒) การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้วยหลักอริยสัจสี่ คือศึกษาสถานการณ์ปัญหา (ทุกข์) วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (สมุทัย) กำหนดสภาวะพันทุกข์ (นิโรธ) นำไปสู่การค้นหาวิธีการแก้ปัญหา (มรรค)

(๓) การสร้างความรู้จากบริการชุมชน(ปฏิบัติ)จนได้ผลการวิจัย(ปฏิบัติ)นำไปสรุปหลักการ(ปริยัติ)เพื่อนำไปสู่การสอน นั่นคือการบริการชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อนำไปสู่การสอน(Service Learning) เป็นการพัฒนามนุษย์ด้วยการเรียนรู้ สร้างความรู้และใช้ความรู้จริงในกระบวนการเดียวกัน

ภาพที่ ๑ การบริหารจัดการวิจัยเชิงพุทธของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๕. อภิปราย

มหาวิทยาลัยดั้งเดิม (Traditional University) กับมหาวิทยาลัยยุคใหม่ (Modern University)^๔ การทำวิจัยที่ผ่านมาเป็นงานส่วนบุคคล อยู่เฉพาะในแวดวงนักวิชาการฝ่ายเดียว สังคมไม่สามารถรับรู้และเข้าถึงความรู้ที่สร้างในสถาบันอุดมศึกษา (Traditional University) ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษายุคใหม่ (Modern University) ปรับบทบาทมาทำงานร่วมมือ (Collaboration) กับสังคมชุมชนท้องถิ่น โดยสร้างความผูกพันกับพันธกิจปกติของสถาบันอุดมศึกษา (University Engagement) คือจัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตตรงตามความต้องการของสังคม ชุมชนท้องถิ่น พร้อมกับการวิจัยสร้างความรู้ นวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม (Service Learning)

มิติใหม่การวิจัยเป็นการสร้างสติปัญญา สู่กรุณา ก็คือการสร้างคน เพื่อพัฒนาสังคม ความหมายการบริหารการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในระบบสถาบันอุดมศึกษา เป็นกระบวนการของการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย โยนิโสมนสิการ หมายถึงการเรียนรู้ภายใน

^๔ Barnes, Tom. “Applied research and knowledge transfer : engaging with society, industry and business”. Thaland-European union Policy Dialogues Support Facility. จัดโดยสถาบันคลังสมองของชาติ เมื่อ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๘ (เอกสารอัดสำเนา)

(สร้างสติปัญญา) ด้วยกระบวนการวิจัย และปรโตโฆสะ หมายถึงการเรียนรู้จากภายนอกด้วยการบริหารจัดการการเรียนรู้การวิจัย โดยอาศัยองค์ประกอบ ได้แก่ นโยบาย ยุทธศาสตร์การวิจัย งบประมาณวิจัย การสร้างนักวิจัย การสร้างความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาของคนในชุมชนท้องถิ่นให้พ้นทุกข์ (ความกรุณา)

เมื่องานวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นการสร้างความรู้จากการปฏิบัติจริง จึงเป็นความรู้ที่มีชีวิต (Living knowledge) ในสถานการณ์ที่ซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Complex & Dynamic) จึงต้องผ่านกระบวนการ “จิตของมนุษย์” (The Hunan Mind as a Tool of Research) ที่มีสติรู้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) จึงเป็นกระบวนการสร้างปัญญาเพื่อพ้นทุกข์ (ความกรุณา)

กระบวนการนี้อธิบายด้วยหลักอิทธิบาท ๔ เชื่อมโยงกับพละ ๕ คือนักวิจัยที่มีจิตกรุณา เป็นผู้มีฉันทะและวิริยะในการปฏิบัติทำให้พ้นทุกข์ ด้วยความศรัทธา ที่มีสติกำกับ ทำให้เกิดสมาธิจดจ่อ (จิตตะ) นำไปสู่การคิดไตร่ตรอง (วิมังสา) อันเป็นกระบวนการทางปัญญา (โยนิโสมนสิการ) ดังนั้นอีกมิติหนึ่งของการวิจัยคือการเรียนรู้จากภายในตัวคน ด้วยการภาวนา จิตมีสติใคร่ครวญ จนสร้างการเปลี่ยนแปลงในตัวคน ผลที่ได้คือความรู้ผ่านกระบวนการรู้อย่างมีสติ (จิตตปัญญาศึกษา) แตกต่างจากกระบวนการวิจัยแบบเดิมที่สร้างความรู้จากภายนอกเท่านั้น จึงเกิดการถกเถียง Research methodology ในเรื่องความถูกต้องแม่นยำ หรือพิสูจน์ความชัดเจน

ของข้อมูลการวิจัย ซึ่งเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามกาละ เทศะ

กระบวนการวิจัยที่ผ่านกระบวนการเจริญสติ มีสมาธิ เกิดปัญญาจากการปฏิบัติการณ์ในสถานการณ์ ที่เห็นปัญหาจริง เกิดความรู้สึกกรุณา บันดาลให้เกิดศรัทธา เมื่อใช้สติปัญญา แก้ปัญหา ก็ยิ่งทำให้เพิ่มพูนสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ลักษณะนี้เป็นไปตามหลักพุทธธรรม คือสัทธรรม ๓ เป็นกระบวนการสร้างปัญญาด้วยโยนิโสมนสิการ เป็นการสร้างความรู้ที่อยู่ภายในตัวคน มาจากองค์ประกอบพละ ๕ (สติ สมาธิ ปัญญา ศรัทธา วิริยะ) กระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ก็ตรงกับ Bloom's Taxonomy และวิธีการที่สร้างการเรียนรู้ คือ สุ จิ ปุ ลิ

๖. สรุป

การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ ให้เป็นผู้มี “จิตกรุณา” ด้วยการ “สร้างสติปัญญา” จากกระบวนการเรียนรู้อย่างใคร่ครวญ (โยนิโสมนสิการ)^๔ ซึ่งต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ (ปรโตโฆสะ) เมื่อการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ภายใต้ระบบสถาบันอุดมศึกษา จึงต้องมีการบริหารจัดการการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยที่มีการปฏิบัติการณ์ในสถานการณ์จริงของชุมชนท้องถิ่น หรือการบริการวิชาการ (Service Learning) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจนได้ผล (ปฏิบัติเวอร์)

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาของไทย**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พลิจัณม์ ๒๕๕๕), หน้า ๑๖.

สามารถนำไปสู่การเขียนบทความตีพิมพ์ และตำราเผยแพร่ (ปริยัติ) ด้วยกระบวนการ สุ จิ ปุ ลิ

ผู้ทำวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้เจริญสติ มีสมาธิ สร้างปัญญา มีจิตศรัทธาที่จะแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นให้พ้นทุกข์ (กรุณา) จึงมีความเพียรพยายามสูง (วิริยะ) อันเป็นพลังนำไปสู่การแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นที่ซับซ้อน ผู้ทำวิจัยจึงเป็นผู้มีความคิดไตร่ตรองด้วยสัมมาทิฐิ (วิมังสา)

ดังนั้นการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงแตกต่างจากการวิจัยทั่วไปที่เน้นการนำความรู้ที่ค้นพบไปตีพิมพ์เผยแพร่ด้วยวิธีการสากล ผู้วิจัยไม่เกิดการเรียนรู้ตามสถานการณ์ของชุมชนท้องถิ่นที่ซับซ้อนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Complex Dynamic and Uncertainty) จึงต้องมีการบริหารจัดการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในระบบสถาบันการศึกษา ด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หลากหลายมิติ ดังนี้

๑) การจัดการระบบความสัมพันธ์ในสถาบันอุดมศึกษา

(๑) การจัดทำยุทธศาสตร์วิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเชื่อมโยงกับการสอนและบริการชุมชน

(๒) การเชื่อมโยงบทบาทผู้บริหารนโยบาย ผู้จัดการขับเคลื่อนการวิจัย และผู้ปฏิบัติการวิจัย

(๓) การเชื่อมโยงหลายสาขาวิชา ทั้งความรู้ทางทฤษฎีกับปฏิบัติการ ที่ตอบสนองชุมชนท้องถิ่น

(๔) การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ (การสอน) การสร้างความรู้(การวิจัย) และการใช้ความรู้ (การบริการชุมชน)

(๕) การเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การวิจัย และทรัพยากรการวิจัย เช่น งบประมาณ ให้เกิดกลไกขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ใน ๖ ด้านคือ

ด้านที่ ๑ การจัดทำยุทธศาสตร์ ทิศทางและแผนการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ด้านที่ ๒ การสร้างกลุ่มวิจัย หรือชุดโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ด้านที่ ๓ การจัดการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาด้วยวิธีวิจัยแบบใหม่

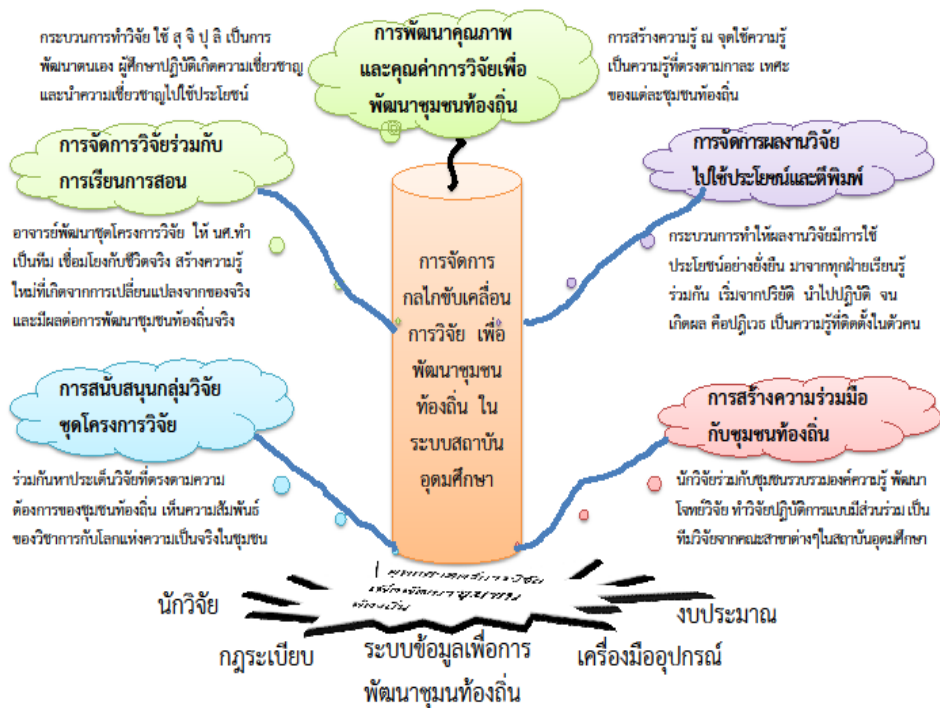
ด้านที่ ๔ การสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนท้องถิ่น

ด้านที่ ๕ การนำผลงานวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์และตีพิมพ์

ด้านที่ ๖ การพัฒนาคุณภาพและคุณค่าการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

การบริหารการวิจัยเชิงบูรณาการเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในระบบสถาบันอุดมศึกษา :

จากยุทธศาสตร์การวิจัย สู่อการสร้างความรู้ การเรียนรู้ และการใช้ความรู้

ภาพที่ ๒ ภาพรวมการบริหารจัดการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในระบบสถาบันอุดมศึกษา

๒) การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนท้องถิ่น
โดยสร้างความร่วมมือ (Collaboration) ในด้านต่างๆ ดังนี้

(๑) การดำเนินการวิจัยตั้งแต่ร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ร่วมออกแบบการวิจัยและร่วมทำวิจัย

(๒) การเชื่อมโยงความรู้ภูมิปัญญาภายในชุมชนท้องถิ่นกับความรู้ทางวิชาการ ด้วยการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักวิชาการกับคนในชุมชน ระหว่างนักศึกษา กับคนในชุมชน และระหว่างคนภายในชุมชนด้วยกันเอง (Co-production of Knowledge)

(๓) การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยการร่วมประสานความร่วมมือกับกลไกที่เกี่ยวข้องในชุมชนท้องถิ่น

๗. ข้อเสนอแนะ

การบริหารการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในสถาบันอุดมศึกษา สามารถเริ่มได้ตั้งแต่อาจารย์ผู้สอนแต่ละคนที่บูรณาการการเรียนการสอนร่วมกับการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (Service Learning) จนกระทั่งรวมกลุ่มวิจัยภายในสาขา คณะ มหาวิทยาลัย เป็นการขับเคลื่อนได้ทันทีอย่างซ้ำๆ หากมีการจัดเครือข่ายการเรียนรู้หรือประชาคมวิจัยในมหาวิทยาลัยหรือต่างสถาบัน โดยมีนักวิจัยต่างสาขามาทำงานร่วมกันนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่ผ่านการไตร่ตรอง (โยนิโสมนสิการ) มีกัลยาณมิตรจากเครือข่ายการเรียนรู้ (ประโตโฆสะ) โดยมหาวิทยาลัยควรมีบทบาทดังนี้

๑) การบริหารจัดการระบบนิเวศการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการสร้างความรู้ใหม่

๒) การจัดเครือข่ายการเรียนรู้ (โยนิโสมนสิการ) เพื่อสร้างมุมมองใหม่ของการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่แตกต่างจากการวิจัยปกติทั่วไปมี ๔ ด้าน คือ

(๑) ปรัชญาแนวคิดการวิจัย การสร้างปัญญาสู่กรุณา เป็นการสร้างคนร่วมกับการพัฒนาสังคม

(๒) บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในฐานะผลิตความรู้เพื่อการพัฒนาคนสู่การพัฒนาสังคม

(๓) การตั้งโจทย์ปัญหาการวิจัย และการทำวิจัยมีวิธีการหลากหลายตามสถานการณ์ของปัญหาการสร้างความรู้ยุคใหม่ (New Production of Knowledge - NPK) เป็นการสร้างความรู้ในบริบทที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (knowledge is produced in the context of application)

(๔) การมองแบบองค์รวมเชิงระบบที่ซับซ้อนและยืดหยุ่น (Complex Dynamic Adaptive System and Flexibility)

(๕) การใช้ความรู้จากการวิจัย โดยใช้ประโยชน์มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

(๖) ความต่อเนื่องของการสร้างการเปลี่ยนแปลง หรือความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้านกระบวนการวิจัย (Research Methodology)

(๗) ให้คุณค่าศักยภาพในมนุษย์ (Emancipatory Action Research)

(๘) การสร้างความรู้ผ่านกระบวนการทางจิต (The Human Mind as a tool of Research)

(๙) เน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ (The path is the goal) หลักความไม่เที่ยง (Uncertainty Principle)

๓) ด้านการจัดการวิจัยเพื่อใช้ประโยชน์

(๑) ด้านกระบวนการทางสังคมชุมชน การเป็นหุ้นส่วนหรือเป็นเจ้าของร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Partnership) และ ความร่วมมือในการทำงานกับผู้ใช้ประโยชน์ (Collaboration) และ (๒) ด้านวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา การบูรณาการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอน และบริการวิชาการ (Service Learning) นักศึกษาเรียนรู้ด้วยการวิจัยปฏิบัติการในพื้นที่จริง และ อาจารย์นำผลจากการวิจัยพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาสู่การเรียนรู้ของนักศึกษา (Mutual benefit)

(๒) การบริหารการวิจัยเชิงพุทธ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั้งการใช้ประโยชน์และการสร้างความรู้ทางวิชาการ

การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่สถาบันอุดมศึกษา มีทั้งมิติวิชาการ และมิติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมชุมชนท้องถิ่นที่เป็นจริง ที่มาจากการทำงานร่วมกันหลาย ๆ ฝ่าย เป็นกิจกรรมความสัมพันธ์ของมนุษย์ ที่มีความซับซ้อน จึงต้องมีการทำงานในลักษณะบูรณาการ เชื่อมโยงและประสานกัน จนเห็นเป็นภาพรวมทั้งระบบ มีความแตกต่างจากการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป ที่เน้นการวิจัยแบบการทดลองทางวัตถุ

(๓) การสนับสนุนการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่การเรียนการสอน คือ การสร้างผลงานวิจัย การสร้างนักวิจัย และการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เป็นกระบวนการเดียวกัน โดยการบริหารจัดการวิจัยแบบ Service Learning มีตัวอย่างอยู่ในมหาวิทยาลัยที่มีนโยบายวิจัยรับใช้สังคมเกือบทุกแห่ง และมีความแตกต่างกันในแต่ละระดับการศึกษา ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ การจัดการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกับการเรียนการสอน (Service Learning) ในระดับต่างๆ

การศึกษา	การวิจัย (การสร้างความรู้)	การเรียนการสอน (การเรียนรู้)	บริการวิชาการ (การใช้ความรู้)
ปริญญาตรี	เน้นการใช้เทคนิคการวิจัยตามศาสตร์สาขา สร้างความรู้ระดับปฏิบัติ	RBL เน้นทักษะการวิเคราะห์ ในสถานการณ์จริง ที่เป็นจุดเล็ก ๆ	การใช้ความรู้แก้ปัญหาหรือพัฒนาเฉพาะจุดไม่ต้องขยายผล
ปริญญาโท	ความรู้ที่สามารถอธิบายปัจจัยเงื่อนไขของปรากฏการณ์เพื่อการขยายผล	เน้นทักษะการสังเคราะห์ การคิดเชิงระบบ (System Thinking)	การใช้ความรู้เพื่อการขยายผลไปพื้นที่ชุมชนอื่นได้
ปริญญาเอก	ความรู้ยุคใหม่ (Co-creation of knowledge) ใช้ทฤษฎีอธิบายเพื่อ generalize ได้	เข้าใจปรัชญาการเรียนรู้อะไรและทฤษฎีความรู้ (Theory of knowledge)	แก้ปัญหาหรือพัฒนาเชิงระบบ หรือลึกเชิงประเด็นร่วมของชุมชน

บรรณานุกรม

- Barnes, Tom. “Applied research and knowledge transfer : engaging with society, industry and business”. Thaland-European union Policy Dialogues Support Facility. จัดโดยสถาบันคลังสมองของชาติ เมื่อ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๘ (เอกสารอัดสำเนา).
- Boyer, L. Ernest. **Scholarship Reconsidered PRIORITIES OF THE PROFESSORiate**. The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching. 1990OECD, Higher Education in Cities and Regions. Programme on Institutional Management in Higher Education 2010 Retrieved June 15, 2014.
from <https://www.oecd.org/edu/imhe/42440961.pdf>.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ปรัชญาการศึกษาของไทย**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ๒๕๕๕), หน้า ๑๖..
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. **รายงานการประชุมระดับโลกด้านอุดมศึกษา (WCHE2 0 0 9)** . ใน ฐ าน ใ ช้ อ มู ล สื่ อ อี เล็ก ท ร อ นิก ส์ http://www.mua.go.th/data_pr/data_sumate_52/Retreat_4.pdf. ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.
- Mohamedbhai, Goolam. **What role for higher education in sustainable development?** The University World News. No:349. 2015. Retrieved July 5, 2015.from <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20150108194231213>.

